

УКРАЇНА В БІЛОРУСЬКИХ ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ¹

Підручники з історії є важливим компонентом формування суспільної свідомості. Разом з тим вони є її відображенням. За ступенем впливу на суспільство вони, звичайно поступаються мас-медіа. Втім, ідеї та інформація, закладені в них є надзвичайно важливими, адже саме шкільна освіта має значний вплив на формування світогляду й переконань людини. Це в значній мірі стосується й формування уявлень про “інших” — представників іноетнічних груп в середині суспільства, іноземців або іншої держави в цілому. Ідеї та інформація, закладені в підручниках, формують світоглядні орієнтири людини на довгі роки, сприяють або не сприяють повазі та толерантності до відмінних від своїх культурних традицій, віровизнання та ін. Білорусь як незалежна держава постала щойно в 1991 р. До цього часу вона не мала змогу самостійно формувати свою гуманітарну й, зокрема, освітню політику а отже й формувати візію “інших” в підручниках. Тому, образ України в білоруських підручниках залежить насамперед від сформованих концепцій на основі передусім радянського й російського досвіду, хоч і певні ідеологічні потреби новітньої білоруської історії накладають на його формування свій відбиток. Унікальність білоруського матеріалу в порівнянні з польським та російським полягає ще й в тому, що Україна не могла виступати складовою національного історичного дискурсу, частиною чужої історії. З одного боку це суттєво зменшує частку українського матеріалу в білоруських підручниках, які зосереджуються виключно на національній історії з іншого — українська історія постає в них як незалежна категорія, що в певних моментах співіснує з білоруською. “Українськість” географії, подій, історичних діячів завжди підкреслюється в білоруських підручниках. В багатьох аспектах домінує принцип радянської історіографії про “братні народи” — категорії, яку автори підручників схильні застосовувати від часів середньовіччя до сьогодення, включно із дефініціями про спільну боротьбу, спільну історичну долю та прагнення до воз’єднання. Сучасна Україна в підручниках — держава-сусід, з якою Білорусь зберігає добросусідські відносини, і з якою немає жодних територіальних суперечок, українці ж займають верхній щабель в “рейтингу” толеранції як народ “чесний і працелюбний”.

* **Світлана Батуріна** — к.і.н., науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України.

¹ Стаття підготовлена за фінансової підтримки Канадського інституту українознавчих студій з фонду Левка і Маріки Бабій.

UKRAINE IN THE BELORUSSIAN HISTORY TEXTBOOKS

The history textbooks are an important component for social consciousness formation. At the same time, they are also its reflection. They are certainly inferior as for the degree of influence on the society compared to mass media. However, the ideas and information contained therein are extremely important as the school education itself has a significant impact onto the worldview and beliefs of people. This largely applies to the formation of ideas about the "other" — representatives of alien ethnic groups within society, foreigners or another country as a whole. The ideas and information laid down in the textbooks form the people's ideological orientations for many years, they promote or not promote the respect and tolerance to the different cultural traditions, religion etc. Belarus as an independent state emerged just in 1991. Before that time the country had no opportunity to form independently its humanitarian and, in particular, educational policy and thus to form a vision of the "other" in the textbooks. Therefore, the image of Ukraine in the Belarusian textbooks depends primarily on the prevailing concepts based ultimately on Soviet and Russian experience, although certain ideological needs of modern Belarusian history impose their mark on its formation. The unique character of the Belarusian material in comparison with Polish and Russian lies in the fact that Ukraine could not be a part of the national historical discourse, a part of the other's history. On the one hand it significantly reduces the proportion of the Ukrainian material in the Belarusian textbooks which focus solely on national history, on the other hand — the Ukrainian history is presented therein as an independent category which at some points coexists with the Belarusian one. The "Ukrainianness" of the geography, events and historical figures is always emphasized in the Belarusian textbooks. In many aspects, the dominating principle is one of the soviet historiography about "fraternal peoples" — the category that textbook authors tend to use from the Middle Ages to the present times, including the definitions about common struggle, common historical destiny and aspiration for reunification. The modern Ukraine in the textbooks is the neighboring country with which Belarus maintains good-neighbor relations and has no territorial disputes, the Ukrainians occupy the top level in the tolerance "rating" as the "honest and hard-working" people.

Дана стаття є продовженням серії публікації по дослідженню образу України в підручниках країн-сусідів², покликаних реконструювати уявлення про

² Батуріна С. Українська історія в сучасних російських підручниках з історії (2009–2015 рр.) // Історіографічні дослідження в Україні. — 2015. — Вип. 25; *Її ж.* Підручник з історії як джерело формування світоглядних орієнтирів. (на прикладі представлення української історії в дидактичній літературі Республіки Польща) // Громадянськість української молоді: виклики, здобутки, перспективи. — К., 2015; *Її ж.* Образи української історії в дидактичній літературі країн-сусідів // Академічні та доакадемічні образи української історіографії (колективна монографія) К.: Інститут історії України, 2012. — С. 486–517; *Її ж.* До питання про представлення історії України в російській

українську історію, культуру, які домінують в дидактичній літературі сусідніх держав. Так само як Польща і Росія, Білорусь перебувала тривалий час в спільному з Україною політичному просторі а тому аналіз білоруської візії на спільні сторінки історичного минулого а також їх українського аспекту видається продуктивним. Зважаючи на особливості історичного розвитку Білорусі, необхідно зауважити, що специфіка формування цієї візії суттєво різнитися від аналогічної польської та російської. Білорусь як незалежна держава постала щойно в 1991 р. До цього часу вона не мала змогу самостійно формувати свою гуманітарну й, зокрема, освітню політику а отже й формувати візію “інших” в підручниках. Тому, образ України в білоруських підручниках залежить насамперед від сформованих концепцій на основі передусім радянського й російського досвіду, хоч і певні ідеологічні потреби новітньої білоруської історії накладають на його формування свій відбиток. Унікальність білоруського матеріалу в порівнянні з польським та російським полягає ще й в тому, що Україна не могла виступати складовою національного історичного дискурсу, частиною чужої історії. З одного боку це суттєво зменшує частку українського матеріалу в білоруських підручниках, які зосереджуються виключно на національній історії з іншого — українська історія постає в них як незалежна категорія, що в певних моментах співіснує з білоруською. На відміну від аналізованих польських і російських дидактичних матеріалів, в яких “українськість” географії, подій, історичних діячів, як правило, не помічається, а просто включається в контекст власних картин минулого, в білоруських підручниках підкреслюється їхня національна приналежність. До того ж висвітлення українських аспектів позбавлене емоційності чи оціночних суджень, характерних передусім для російського історичного дискурсу.

Ситуація з білоруськими підручниками з історії по-своєму унікальна. Як зазначає Тетяна Островська — автор досліджень національних підручників: “Важко собі уявити, що за відносно короткий відрізок часу, біля 20 років, стало можливим стільки разів і так радикально переписати історичне минуле”³. Можна виділити три етапи в творенні національних підручників, які рельєфно відтворюють відповідні зміни в гуманітарній політиці та державній ідеології. Перший етап (1991–1993 рр.). Для цього періоду характерна криза ідентичності пострадянського суспільства, спроба пошуків нових суспільних ідеалів, основ нової національної ідентичності. В результаті можна натрапити на безапеляційні отождоження ранньосередньовічних племен із сучасною нацією, тверджень про існування Білорусі вже в X ст.⁴ Другий етап (1994–2002) пов’язаний із змінами в політичному житті Білорусі, позначений президентськими виборами 1994 р., приходом до влади Олександра Лукашенка, ініційованими ним референдумами

дидактичній літературі // Історіографічні дослідження в Україні. — Вип. 21. — Київ, 2011. — С. 315–334.

³ *Островская Т.* Генеалогия исторической памяти белорусов в контексте образовательных практик [електронний ресурс]. <http://belinstitute.eu/images/doc-pdf/sa012010ru.pdf>

⁴ *Островская Т.* Генеалогия исторической памяти белорусов в контексте образовательных практик. — С. 6.

1994 й 1996 р. про зміну конституції, зовнішньополітичного курсу, державної символіки. Для нього характерні панславістська/русистська ідеологія з елементами радянської реставрації та певної глорифікації радянського минулого⁵. Третій етап, початок якого можна означити 2002–2003 р. пов'язаний із виробленням та впровадженням ідеологічних засад білоруської державності, розробкою курсів “Ідеологія білоруської держави” для сфери освіти, гуманітарної політики, створення нового навчального курсу для вузів “Велика Вітчизняна війна радянського народу”⁶. Для підручників з історії цього періоду характерна реабілітація дорадянського минулого, нейтральне, без надмірного оптимізму й негативу відношення до російського фактору в національній історії.

Відповідно до цієї періодизації трактувалися події білоруської історії від раннього середньовіччя до сьогодення. Змінювалися акценти й оцінки щодо висвітлення певних подій чи персоналій. Незмінною залишалася хіба що тема Великої вітчизняної війни, яка на усіх трьох етапах висвітлювалась із детальністю. Змінам піддавалися періоди Київської русі, зокрема візія Полоцького князівства, роль великого князівства Литовського в білоруській історії, польські повстання XIX ст., створення Білоруської Народної республіки (1918). В цілому, характеризуючи сучасний стан історичної дидактики в Білорусі, варто погодитися із висновком про певну деперсоніфікацію національного історичного нарративу⁷. В білоруських підручниках годі шукати явних героїв, які б могли створювати конкуренцію сучасній правлячій еліті⁸.

Історія білоруського підручникотворення не позбавлена курйозів. В період своєї незалежності Білорусь вступила без власного шкільного підручника з історії. Перші з них з'являються щойно з 1993 року. Втім, вже через два роки, після політичних змін в державі, була створена комісія при Кабінеті міністрів по підготовці нових підручників з гуманітарних дисциплін. Підручники 1993–

⁵ *Островская Т.* Генеалогия исторической памяти белорусов в контексте образовательных практик. — С. 6; *Браточкин А.* “Советское прошлое” в учебниках и учебных пособиях постсоветской Беларуси: проблемы описания // *Перекрестки.* — 2012. — № 1–2. — С. 10–11.

⁶ *Островская Т.* Идеология белорусского государства как образовательный проект // *Беларусь в европейском контексте : актуальные дискуссии о нациостроительстве.* — Вильнюс, 2014. — С. 53–55.

⁷ *Островская Т.* Генеалогия исторической памяти белорусов в контексте образовательных практик. — С.33.

⁸ З таким висновком узгоджується перейменування/“деперсоніфікація” центральної вулиці Мінська з проспекту Франциска Скорини (1490–1551, видатного просвітителя й першодрукаря) на проспект Незалежності та проспекту Машерова (багаторічного (1965–1980), популярного серед суспільства керівника БРСР) на проспект Переможців. Згідно соціологічних опитувань, проведених у 2008 р., роль Франциска Скорини й Петра Машерова однозначно позитивно оцінюють відповідно 84% та 80% опитуваних (*Ластовский А.* Специфика исторической памяти в Беларуси: между советским прошлым и национальной перспективой // *Вестник общественного мнения.* — 2009. — № 4. — С. 92).

1994 рр., були вилучені із шкіл та, до написання нових, замінені на старі радянські підручники з історії⁹.

Варто відмітити, що набір білоруських підручниць з історії не позначений таким різноманіттям як відповідна російська й польська дидактична література. Для кожного з етапів характерна своя лінійка навчальних матеріалів, незмінними часто лишаються і їх автори, які писали шкільні підручники впродовж 1990-х рр. й продовжували це робити в пізніші періоди. Для дослідження було обрано ... підручників для середніх шкіл Білорусі, більшість із них відносяться до третього етапу створення підручників і саме вони зараз використовуються в школах.

Період Київської Русі, включно із історією Галицько-Волинської держави, який в російських підручниках аналізується виключно в контексті російської історії, в білоруських матеріалах має свої особливості. Вони залежать від вищезгаданих етапів. В кожному із них категорії, події, персоналії, що мають відношення до киеворуського минулого, набувають різних трактувань. Йдеться про категорії “давньоруська народність”, “братські народи”, а також історія Полоцького князівства, його відносини з київським центром, полоцькі князі тощо.

Для першого етапу характерним є заперечення існування давньоруської народності як протоспільноти, з якої беруть початок українська, білоруська й російська народності. Зрештою й існування самої Київської Русі піддається сумнівам. Це лише нетривка конфедерація князівств, кожне з яких мало свій автономний статус. Серед яких виділялося Полоцьке князівство — перша білоруська держава, яку неодноразово й безуспішно намагалися підкорити київські князі¹⁰. Втім в підручниках 1995–2001 рр. акценти кардинально змінюються від ігнорування до беззаперечного твердження про існування давньоруської народності — “колиски трьох братніх народів”. Натомість Полоцьке князівство маргіналізується і стає лише епізодом в зображенні процесу феодальної роздробленості.

Сучасні навчальні посібники в даній темі є певною синтезою попередніх двох поколінь підручників. Існування давньоруської народності не заперечується, але пафос про “братні народи” вже відсутній. Хоч і продовжується підкреслення “спільного коріння трьох народів”, завдяки якому в майбутньому стало можливе воз’єднання з Російською державою¹¹. Полоцьке князівство знову набуває державницької ролі, а його правителі — Рогніда, Всеслав Чародій, Евфросинія Полоцька наближаються до статусу національних героїв¹².

⁹ [Звіт Human Rights Watch, 1999 р.] Возрождение советской истории. Запрет белорусских учебников истории [електронний ресурс]: <https://www.hrw.org/legacy/russian/reports/belarus/1999/july/topic232.html>

¹⁰ Штыхаў Г., Пляшэвіч У. Гісторыя Беларусі: Старажыт. часы і сярэднявечча: Вучэб. дапамож. для 5–6 кл. — Мінск, 1993. — С. 107.

¹¹ Новик Е.К. История Беларуси. 11 класс. Минск: Издательский центр БГУ, 2009. — С. 19.

¹² Штыхов Г., Темушев С., Ракуць В. История Беларуси с древнейших времен до середины XIII века. 6 класс. — Минск, 2009. — С. 83.

Наголошується на протистоянні Полоцька із Києвом та Новгородом у військовій, економічній та політичній царинах. Таке протистояння в одному із підручників означено наступним чином: “Крижані вітри з півночі та гарячі з півдня нагнали хмари на блакитне небо Полоцького князівства”¹³

Висвітлення історії періоду Великого князівства Литовського також залежить від періодизації створення підручників. На початку 1990-х ВКЛ трактувалася як білорусько-литовські держава. Втім, вже через кілька років це вже держава “литовських феодалів”. В сучасних підручниках ВКЛ — важливий етап білоруської історії. Якщо розглядати український контексти при висвітленні цієї тематики в підручниках усіх трьох періодів, то спочатку українці не помічалися як складова князівства, в другому етапі вони як і білоруське населення, потерпали від національного й релігійного гніту. На сучасному ж етапі українці, білоруси, литовці, поляки — це ті народи, що проживали на території ВКЛ, визначали його національний і конфесійний облік та вважали його “свою” державою¹⁴.

Якщо Київська Русь була “колискою” Білорусі, то ВКЛ це вже період “дорослішання” — подібна аналогія вжита в одному із сучасних навчальних посібників¹⁵. Цей період настав після 150 років роздроблення Полоцького й Турівського князівства. Сама ж історія ВКЛ, що постало в результаті об’єднання військової міці балтських племен із економічною та політичною потугою білорусів-слов’ян, розглядається як з точки зору суб’єкта історичного процесу. Тобто ВКЛ — це “ми”, “наша” держава, яка вела війни з Москвою, рицарськими орденами, протистояла чи співробітничала з Галицько-Волинським князівством на ранньому етапі свого існування. Фактично завдяки протистоянню з останнім, а також із хрестоносцями, як зауважує автор одного із підручників, й стало можливим виникнення й консолідація Великого Князівства Литовського¹⁶.

Однією із тем дидактичної літератури є Берестейська унія 1596 р. Її оцінки різняться від прогресивної ролі до деструктивного впливу на культурне життя, фактор іноземного поневолення. В сучасних підручниках православ’я визнається основним віросповіданням білорусів в ранньомодерний період, однак відзначаються й позитивні аспекти запровадження унії для білоруського й українського населення ВКЛ, що полягали зокрема в можливості зберегти культурні особливості східного слов’янства на противагу колонізації, пов’язаної з католицизмом¹⁷.

¹³ Паноў С., Тарасаў С., Гімпель І. Чалавек и свет. Мая Радзіма Беларусь. Падручнік для 4 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання. — Мінск., 2013. — С. 55.

¹⁴ Варонін В. Беларускія землі ў складзе Велікага Княства Літоўскага (сяредзіна XIII — сяредзіна XVI ст.). 7 кл. — Мінск, 2010. — С. 6.

¹⁵ Штыхов Г., Бохан Ю., Краснова М. История Беларуси (вторая половина XIII — вторая половина XVI в.). 7 класс. — Минск., 2009. — С. 5.

¹⁶ Там же. — С. 14.

¹⁷ Островская Т. Генеалогия исторической памяти белорусов в контексте образовательных практик. — С. 16.

XVII ст. в деяких білоруських підручниках сучасного періоду означене як “руйнівне” через ряд військових катаклізмів, що сталися в цей період на білоруських теренах. Йдеться насамперед про події повстання Хмельницького. Аби пояснити учням його передісторію, автори підручників роблять екскурс в коротку історію козацтва, його генезу. Козаки, як пояснюється в одному з підручників, виникли на основі тюркського й слов’янського елементів. Їх визначальною рисою були православ’я та двомовність (sic!)¹⁸. Привід до розгортання повстання Хмельницького в Україні визначається так само як і в польській дидактичній літературі¹⁹. Ним стала спроба короля Владислава IV організувати козаків на військову виправу до Османської імперії. Її зрив змусив козаків повернути зброю проти Речі Посполитої²⁰. Повстання Хмельницького означається як козацько-селянська війна, що тривала з 1648 по 1651 р. Верхня хронологічна межа пов’язана із закінченням активних бойових дій на білоруській території. В підручниках докладно описується їх хід на теренах Гомельщини, Полісся, зокрема Лоївська битва 1651 р., облога козацькими військами Пінська, Гомеля. Відзначено, що Білорусь займала важливе місце в стратегічних та політичних планах українського гетьмана Богдана Хмельницького, який хотів створити власну державу, включивши до її складу й частину білоруських земель. В цілому ж наслідки козацько-селянської для Білорусі біли трагічними, внаслідок яких її південь був фактично зруйнований. Через військові невдачі Богдан Хмельницький був змушений звернутися за допомогою до московського царя. Включення України до складу Московського царства обернулося ще більшою трагедією для Білорусі, бо започаткувало війну Речі Посполитої з Москвою, що відбувалася і на білоруських землях²¹.

Подальші події української історії XVII–XVIII також потрапили до змісту білоруських підручників. Йдеться, наприклад про гетьмана Івана Виговського, який без оціночних суджень означений як прихильник союзу зближення з Річчю Посполитою²². Інший гетьман — Іван Мазепа, згадується, знову ж таки без оціночних суджень, в контексті опису подій Північної війни в Білорусі. В ряді підручників, в яких описується період XVIII ст., згадується про Кричевські повстання (1740–1744) та його предводителя Василя Вошилу, який проголосив себе прямим нащадком Богдана Хмельницького. Поділи Речі Посполитої XVIII ст. в підручниках трьох етапів також трактуються з різним ступенем позитиву й негативу. В сучасних навчальних посібниках вони оцінюються без

¹⁸ *Белазаровіч В.А., Крэнъ І.П., Ганушчанка Н.М.* Гісторыя Беларусі, другая палова XVI — канец XVIII ст. 8 клас. Падручнік. — Мінск, 2010. — С. 69.

¹⁹ *Батуріна С.* Образи української історії в дидактичній літературі країн-сусідів // Академічні й доакадемічні образи української історії — К.: НАНУ, 2012. — С. 486–517.

²⁰ *Белазаровіч В.А., Крэнъ І.П., Ганушчанка Н.М.* Гісторыя Беларусі, другая палова XVI — канец XVIII ст. 8 клас. Падручнік. — Мінск, 2010. — С. 69–70.

²¹ Там само. — С. 73.

²² Там само. — С.74.

особливого пафосу, як новий період в житті українського й білоруського народів²³.

Українське XIX ст. не знайшло відображення в білоруських підручниках за виключенням окремих згадок про плани щодо України в програмних документах учасників польських повстань 1831 і 1864 рр., зокрема про ідеї створення Сполучених штатів Литви, України, Білорусі²⁴.

При описі подій XX ст., підручники другого і сучасного етапів виявляють певну однаковість. Наприклад, на відміну від посібників початку 1990-х рр., де Білоруська Народна Республіка 1918 р. вважалася закономірним результатом білоруського національного руху²⁵, тут це витвір німців, який не мав реальної влади²⁶. Згадується також і Українська Народна Республіка, Центральна Рада якої почала українізацію південної Білорусі, що дісталася їй за результатами Брестського договору 1918 р.²⁷ В цілому, при оцінці визвольних змагань українців і білорусів після революції 1917 р., наголошується на тому, що Польща лише на словах виступала за незалежну Білорусь й Україну, насправді ж воліла їх включення в відновлену Річ Посполиту в кордонах 1772 р.²⁸ В такому ж контексті розглядається радянсько-польська війна, закінчення якої, за результатами Ризької угоди 1921 р., спричинило перехід західноукраїнських і західнобілоруських земель у склад Другої Речі Посполитої. Справжню державність білоруський народ отримав з утворенням БРСР. Сучасна ж Білорусь є спадкоємницею радянської Білорусі²⁹.

Радянське минуле в білоруських підручниках загалом надто “фактологічне” з мінімальними узагальненнями й оцінками³⁰. Втім, фактологічний ряд підібрано таким чином аби створити його привабливий образ. Однак трапляються й виключення. Але не в контексті альтернативного набору фактів, а в їх однозначному трактуванні й оцінці. Наприклад зміст підручника 2012 р. переносить читача в реальність де існували “перегиби й помилки в колективізації”, де “куркулі займалися шкідницькою діяльністю”, тому й заслужували на ре-

²³ *Сосна, У.А.* Гісторыя Беларусі: вучэб. дапам. для 8 кл. — Мн., 2005. — С. 7; *Марозава С.В., Сосна У.А., Паноў С.В.* Гісторыя Беларусі. Канец XVIII — пачатак XX стагоддзя. 9 клас. Вучэбны дапаможнік. — Мінск, 2011.

²⁴ *Марозава С.В., Сосна У.А., Паноў С.В.* Гісторыя Беларусі. Канец XVIII — пачатак XX стагоддзя. — С. 133.

²⁵ *Сідарцоў, У.Н.* Гісторыя Беларусі: 1917–1992: Вучэб. дапамож. для 9 кл. сярэд. шк. — Мінск: Нар. асвета, 1993. — С. 20.

²⁶ *Новік Я.К.* Гісторыя Беларусі, 1917–1945 гг.: вучэбнік дапаможнік для 10 кл. устаноу агульнаадукацых з беларускай мовай навучання. — Мінск: Народная асвета, 2012. — С. 78.

²⁷ Там само. — С. 23.

²⁸ Там само. — С. 24–25.

²⁹ *Качалаў, І.Л.* Гісторыя Беларусі: канец XVIII ст. — 1999 г.: Вучэб. дапам. для 11 кл. агульнаадукац. шк. з бел. і рус. мовамі навучання. — Мн.: Нар. асвета, 2002. — С. 108.

³⁰ *Браточкин А.* “Советское прошлое” в учебниках и учебных пособиях постсоветской Беларуси: проблемы описания.

пресії³¹. Розмах самих же репресій — міф, запущений в суспільну свідомість для дискредитації соціалістичної системи³².

Події II Світової війни, що стали після зміни політичної еліти в середині 1990-х рр., основою державної ідеології та політики національної пам'яті, якнайповніше висвітлені в підручниках усіх трьох періодів. В окремих із них присутній і український аспект. Зокрема відзначено, що приєднання західно-білоруських і західноукраїнських земель в 1939 р. було актом історичної справедливості. Самі ж ці землі а також Східна Польща аж до Варшави, Литва, Латвія, Естонія та Бессарабія — сфера інтересів СРСР³³.

При описанні особливостей партизанської боротьби на півдні та заході Білорусі, згадано, щ там, окрім радянських партизанів, діяли також польські загони Армії Крайової та ОУН–УПА. Останні на перших етапах війни боролися з гітлерівцями й більшовиками за створення самостійної України й зберігали нейтралітет або навіть співробітничали з білоруськими партизанами³⁴. В іншому підручнику прямо вказано, що українські націоналісти спалили Хатинь³⁵.

Надалі українську тематику в підручниках Білорусі натрапляємо щойно в 1991 р. в темі про розпад Радянського Союзу та укладення Біловезьких угод. Останні в усіх сучасних підручниках потрактовано як історичну помилку, а їх підпис антів — тодішніх лідерів Білорусі, України та Росії звинувачено в ігноруванні інтересів власних народів, які виступили за збереження СРСР.

Попри фрагментарне представлення української історії в білоруських підручниках, можна виділити кілька його особливостей, які в цілому відображають білоруську візію історії України. Висвітлення останньої корелюється з особливостями представлення власної історії, в залежності від етапів створення національних шкільних підручників. Відтак, трактування подій пов'язаних з українським минулим залежить від ідеології кожного з періодів. Це зокрема стосується як ранньої середньовічної історії — Київської Русі, Великого князівства Литовського, так і ранньомодерного періоду, історії ХХ ст. В багатьох аспектах домінує принцип радянської історіографії про “братні народи” — категорії, яку автори підручників схильні застосовувати від часів середньовіччя до сьогодення, включно із дефініціями про спільну боротьбу, спільну історичну долю та прагнення до возз'єднання. Сучасна Україна в підручниках — держава-сусід, з якою Білорусь зберігає добросусідські відносини, і з якою немає жодних

³¹ *Новік Я.К.* Гісторыя Беларусі, 1917-1945 гг.: вучэбнік дапаможнік для 10 кл. устаноу агульнаадукацых з беларускай мовай навучання. — Мінск: Народная асвета, 2012. — С. 79.

³² Там само. — С. 85.

³³ Там само. — С. 112.

³⁴ *Новік Е.К.* История Беларуси. 11 класс. Минск: Издательский центр БГУ, 2009. — С. 166–167.

³⁵ История Беларуси: Полный курс. Пособие для старшеклассников и поступающих в вузы / под ред. проф. О.А. Яновського и доц. А.Г. Кохановского. — Мн.: ЧУП “Издательство Юнипресс”, 2005. — С. 313.

територіальних суперечок, українці ж займають верхній щабель в “рейтингу” толеранції як народ “чесний і працелюбний”³⁶.

REFERENCES

1. Baturina, S. (2016). Ukrains'ka istoriia v suchasnykh rosijs'kykh pidruchnykakh z istorii (2009–2015 rr.) *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini — Historiography Research in Ukraine* (25), 468–482. [in Ukrainian].
2. Baturina, S. (2015). Pidruchnyk z istorii jak dzherelo formuvannia svitohliadnykh oriientyriv (na prykladi predstavlennia ukrains'koi istorii v dydaktychnij literaturi Respubliky Pol'scha). — *Hromadians'kist' ukrains'koi molodi: vyklyky, zdobutky, perspektyvy — Citizenship Ukrainian youth: challenges, achievements and prospects*, 165–177. [in Ukrainian].
3. Baturina, S. (2012). Obrazy ukrains'koi istorii v dydaktychnij literaturi krain-susidiv In V.A. Smolii (Ed.) *Akademichni ta doakademichni obrazy ukrains'koi istoriografii* (pp. 486–517). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy. [in Ukrainian].
4. Baturina, S. (2011). Do pytannia pro predstavlennia istorii Ukrainy v rosijs'kij dydaktychnij literaturi. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini — Historiography Research in Ukraine* (21), 315–334. [in Ukrainian].
5. Ostrovskaia, T. (2010). Henealohyia istorycheskoi pamiaty belorusov v kontekste obrazovatelnykh praktyk. Retrieved from <http://belinstitute.eu/images/doc-pdf/sa012010ru.pdf>
6. Bratochkin, A. (2012). “Sovetskoe proshloe” v uchebnikakh y uchebnykh posobiakh postsovetskoï Belarusy: problemy opisaniya. *Perekrestki — Intersections*, 1–2, 10–11. [in Belarus’].
7. Ostrovskaia, T. (2014). Ydeolohyia beloruskoho hosudarstva kak obrazovatelnyj proekt: *Belarus v evropeiskom kontekste : aktualnye diskussyy o natsyostroytelstve*. (pp.53-55). Vylnius. [in Lithuania]
8. Shtyihay, G., PlyashevIch, U. (1993). Gİstoriya BelarusI: Starazhyit. chasyi I syarednevechcha: Vucheb.dapamozh. dlya 5–6 kl. Minsk. [in Belarys’].
9. Novik, E.K. (2009). Istoriya Belarusi. 11 klass. Minsk: Izdatelskiy tsentr BGU. [in Belarys’].
10. Shtyihov, G., Temushev, S., Rakut, V. (2009). *Istoriya Belarusi s drevneyshih vremen do serediny VIII veka. 6 klass*. Minsk. [in Belarys’].
11. Panov, S., Tarasav, S., Gimpel, I. (2013). *Chalavek i svet. Maya Radzima Belarus. Padruchnik dlya 4 klasa ystanoy agulnay syarednyay adukatsyiI z belaruskay i ruskay movamI navuchannya. Minsk*. [in Belarys’].
12. Varonin, V. (2010). *Belaruskiya zemli u skladze Velikago Knyastva Lİtoyskaga (syaredzina XIII — syaredzİna XVI st.)*. 7 kl. Minsk. [in Belarys’].
13. Shtyihov, G., Bohan, Yu., Krasnova, M. (2009). *Istoriya Belarusi (vtoraya polovina XIII — vtoraya polovina XVI v.)*. 7 klass. Minsk. [in Belarys’].
14. Belazarovich, V.A., Kren, I.P., Ganushchanka, N.M. (2010). *Gİstoriya Belarusi, drugaya palova XVI - kanets XVIII st. 8 klas. Padruchnik*. Minsk. [in Belarys’].

³⁶ Штыхаў, Г.В. Гісторыя Беларусі ў сярдня вякі: Вучэб. дапам. для 5-га кл. агульнаадукац. шк. З бел і рус. мовамі навучання. — Мн.: Нар. асвета, 2003. — С. 142.

15. Sosna, U.A. (2005). *Gistoryiya Belarusi: vucheb. dapam. dlya 8 kl.* Minsk. [in Belarys’].
16. Marozava, S.V., Sosna, U.A., Panov, S.V. (2011). *Gistoryiya Belarusi. Kanets XVIII - pachatak XX stagoddzya. 9 klas. Vuchebnyi dapamozhnik.* Minsk. [in Belarys’].
17. Sidartsov, U.N. (1993). *Gistoryiya Belarusi: 1917–1992: Vucheb. dapamozh. dlya 9 kl. syared. shk.* Minsk: Nar. Asveta. [in Belarys’].
18. Novik, Ya.K. (2012). *Gistoryiya Belarusi, 1917–1945 gg.: vuchebnik dapamozhnik dlya 10 kl. ustanou agulnaadukatsyih z belaruskay movay navuchannya.* Minsk: Narodnaya asveta. [in Belarys’].
19. Kachalav, I.L. (2002). *Gistoryiya Belarusi: kanets XVIII st. — 1999 g.: Vucheb. dapam. dlya 11 kl. agulnaadukats. shk. z bel. i rus. movamI navuchannya.* Minsk: Nar. Asveta. [in Belarys’].
20. Novik, E.K. (2009). *Istoriya Belarusi. 11 klass.* Minsk: Izdatelskiy tsentr BGU. [in Belarys’].
21. Yanovskogo, O.A. (Ed). (2005). *Istoriya Belarusi: Polnyiy kurs. Posobie dlya starsheklassnikov i postupayuschih v vuzyi.* Minsk.: ChUP “Izdatelstvo Yuni-press. [in Belarys’].
22. Shtyihav, G.V. (2003). *Gistoryiya Belarusi v syardnIya vyakI: Vucheb. dapam. dlya 5-ga kl. agulnaadukats. shk. Z bel I rus. movamI navuchannya.* Minsk: Nar. Asveta. [in Belarys’].

Дата надходження до редакції: 5 жовтня 2016.